

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

© 2026 ГАЛУЦЬКИХ Н. А.

УДК 336.227(477+100)
JEL: H26; H25; H87

Галуцьких Н. А. Сучасні тенденції у сфері міжнародного оподаткування

Метою статті є визначення сучасних тенденцій, що існують у сфері міжнародного оподаткування. Основні сучасні тенденції у сфері міжнародного оподаткування, які фіксують експерти та міжнародні організації (ООСР, МВФ, ЄС та ін.) можна охарактеризувати таким чином: 1. Протидія розмиванню податкової бази та виведенню прибутку (BEPS), зокрема зосередження на боротьбі з агресивним плануванням і штучним перенесенням прибутків у юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, а також упровадження послідовних стандартів BEPS у законодавствах різних країн. 2. Податок на цифрову економіку, тобто запровадження спеціальних податків для глобальних цифрових платформ та узгодженість міжнародних підходів до оподаткування цифрових послуг у рамках переговорів під егідою ОЕСР. 3. Мінімальний глобальний корпоративний податок, а саме впровадження міжнародної норми про мінімальну ставку оподаткування для транснаціональних корпорацій. 4. Підвищена прозорість і звітність, яка передбачає обов'язковий обмін інформацією про бенефіціарних власників компаній та фінансові потоки, а також посилення вимог до трансферного ціноутворення та Country-by-Country Reporting (CbCR). 5. Зміна податкових ставок, зокрема перегляд їхнього рівня у відповідь на економічні виклики (рецесії, пандемії), а також зростання ролі податків на споживання й інших непрямих податків у деяких державах. 6. Податки на вуглець та екологічне оподаткування, а саме запровадження або розширення екологічних податків, які стають елементом податкової політики з метою скорочення вуглецевого сліду. 7. Податки на майно та нерухомість, тобто зростання посиленого інтересу до оподаткування нерухомості як інструмента вирівнювання соціальних нерівностей та запобігання спекуляціям. 8. Податкові стимули для інвестицій у R&D, а саме широке застосування податкових кредитів і пільг для стимулювання інноваційної діяльності, зокрема досліджень і розробок і «зелених» технологій. 9. Цифровізація адміністрування податків, що відбувається через активне впровадження електронного обміну даними, автоматизованих рішень (API) та використання штучного інтелекту для виявлення ухилення та оптимізації адміністрування. 10. Врахування соціальних та екологічних цілей у податковій політиці, тобто інтеграція соціальних аспектів (боротьба з нерівністю) та принципів сталого розвитку у фінансовій стратегії. Загалом сучасні тенденції міжнародного оподаткування відображають прагнення поєднати фінансову ефективність із принципами справедливості, прозорості та глобальної відповідальності, що формує нову парадигму податкових відносин у світовій економіці.

Ключові слова: фінансова ефективність, база оподаткування, податок на цифрову економіку, трансферне ціноутворення, екологічні податки, фінансові стратегії, податкові відносини, міжнародне оподаткування.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 34.

Галуцьких Наталія Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: n.galuckih@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6186-6700>

UDC 336.227(477+100)
JEL: H26; H25; H87

Galutskykh N. A. Current Trends in the Field of International Taxation

The aim of the article is to identify current trends in the field of international taxation. The main current trends in international taxation, as noted by experts and international organizations (OECD, IMF, EU, etc.), can be characterized as follows: 1. Combating base erosion and profit shifting (BEPS), particularly focusing on countering aggressive tax planning and the artificial shifting of profits to low-tax jurisdictions, as well as implementing consistent BEPS standards in the legislation of different countries. 2. Tax on the digital economy, that is, the introduction of special taxes for global digital platforms and the harmonization of international approaches to taxing digital services within the framework of negotiations under the OECD. 3. Minimum global corporate tax, namely the introduction of an international rule on the minimum tax rate for multinational corporations. 4. Increased transparency and accountability, which involves mandatory exchange of information about the beneficial owners of companies and financial flows, as well as strengthening requirements for transfer pricing and Country-by-Country Reporting (CbCR). 5. Changes in tax rates, including reviewing their levels in response to economic challenges (recessions, pandemics), as well as the growing role of consumption taxes and other indirect taxes in some countries. 6. Carbon taxes and environmental taxation, namely the introduction or expansion of environmental taxes, which are becoming part of tax policy aimed at reducing the carbon footprint. 7. Property and real estate taxes, that is, the increasing interest in taxing real estate as a tool to address social inequalities and prevent speculation. 8. Tax incentives for R&D investments, specifically the broad application of tax credits and benefits to encourage innovative activities, including research and development as well as green technologies. 9. Digitalization of tax administration, carried out through extensive implementation of electronic data exchange, automated solutions (APIs), and the use of artificial intelligence to detect tax evasion and optimize administration. 10. Incorporation of social and environmental objectives into tax policy, that is, integrating social aspects (combating inequality) and sustainable development principles into fiscal strategies. Overall, current trends in international taxation reflect an effort to combine fiscal efficiency with principles of fairness, transparency, and global responsibility, shaping a new paradigm of tax relations in the world economy.

Keywords: fiscal efficiency, tax base, digital economy tax, transfer pricing, environmental taxes, fiscal strategies, tax relations, international taxation.

Fig.: 2. Tabl.: 2. Bibl.: 34.

Galutskykh Nataliia A. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Economics and World Economy, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: n.galuckih@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6186-6700>

Умови сучасної глобалізації зумовили трансформацію податкових систем, які вже не можуть розглядатися виключно як елемент внутрішньої політики окремої держави. Стрімка цифровізація економічних процесів і розширення діяльності транснаціональних корпорацій актуалізували проблематику розподілу податкових повноважень між державами, запобігання подвійному оподаткуванню та протидії розмиванню податкової бази. У зв'язку з цим постала потреба у формуванні узгодженої, результативної та справедливої системи міжнародного оподаткування.

Актуальність досліджуваної тематики посилюється в контексті інтеграції України до глобального економічного середовища. Приєднання до міжнародних податкових ініціатив – зокрема стандартів автоматичного обміну податковою інформацією, механізмів цифрового оподаткування та гармонізації податкового законодавства з нормами Європейського Союзу – є ключовою передумовою підвищення рівня прозорості, інвестиційної привабливості та стійкості державних фінансів. Ефективна імплементація таких підходів безпосередньо впливає на спроможність України залучати іноземні інвестиції, протидіяти виведенню прибутків до низькоподаткових юрисдикцій і зміцнювати власний фінансовий суверенітет.

Метою статті є визначення сучасних тенденцій, існуючих у сфері міжнародного оподаткування.

Дослідження сучасного стану міжнародного оподаткування має високий ступінь розробленості серед науковців економічної сфери. Так, Сарфо Н. А. аналізує досвід ОЕСР на шляху до світового лідерства у сфері оподаткування [1]; Деверо М., Локвуд Б. та Редоано М. досліджують таке явище, як «податкові перегони донизу» у корпоративних податках [2]; Торслев Т., Вір Л. та Цукман Г. описують втрачені прибутки національних економік від участі у цих «перегонах» [3]; Гарсія-Бернардо Дж. та Янський П. простежують переміщення прибутку транснаціональних корпорацій у всьому світі [4]; Шен В. у своїй статті задається питанням про існування міжнародної податкової системи [9]; Лопес Є. Є. відзначає відродження принципу вигоди в міжнародній податковій реформі XXI ст. [10]; Єніна А. проводить ретельний аналіз причин, що впливають на ухилення від сплати податків [14]; Берд Р. М. зазначає роль податків на додану вартість у країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою [22].

Формування міжнародної податкової системи є наслідком тривалого історичного розвитку, упродовж якого фрагментарні національні підхо-

ди до оподаткування поступово трансформувалися у складну систему міждержавної взаємодії. Починаючи з первинних форм податкових зборів, оподаткування еволюціонувало у ключовий інструмент регулювання соціально-економічних і політичних процесів. Розширення масштабів міжнародної торгівлі, інтенсифікація транскордонного руху капіталів та зростання впливу транснаціональних корпорацій зумовили потребу в узгоджених підходах до вирішення податкових питань на міжнародному рівні. У результаті сформувалася багаторівнева міжнародна податкова система, що поєднує норми національного законодавства, положення двосторонніх податкових угод і багаторічні ініціативи. Вагому роль у становленні та розвитку міжнародної податкової системи відіграли міжнародні організації. Починаючи з 1960-х років Організація економічного співробітництва та розвитку ініціювала розроблення модельних конвенцій, стандартів і рекомендацій, які згодом стали підґрунтям сучасних глобальних податкових механізмів. Поряд із ОЕСР активну участь у формуванні міжнародної податкової політики беруть Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, Міжнародний валютний фонд та інші інституції, діяльність яких спрямована на узгодження інтересів розвинених країн і держав, що розвиваються. Подальший етап розвитку системи характеризується впровадженням правил, спрямованих на запобігання зловживанням податковими угодами та протидію агресивному податковому плануванню [1, с. 30–35]. Починаючи з 1980-х років, процеси інтенсивної економічної глобалізації справили істотний вплив на функціонування податкових систем. Лібералізація транскордонного руху капіталів у поєднанні з розвитком цифрових технологій суттєво розширили можливості суб'єктів господарювання щодо здійснення діяльності поза межами окремих національних юрисдикцій.

Транснаціональні корпорації сформували складні глобальні ланцюги створення вартості та фінансово-корпоративні структури, що дало змогу оптимізувати податкові зобов'язання шляхом переміщення прибутків до юрисдикцій із пільговими режимами оподаткування. Паралельно з цим між державами загострилася податкова конкуренція, що проявилася у послідовному зниженні ставок податку на прибуток підприємств з метою залучення прямих іноземних інвестицій. Зазначене явище в науковій літературі дістало назву «податкові перегони донизу» (race to the bottom). Наслідком цих процесів стало істотне скорочення середнього рівня корпоративного опо-

даткування у глобальному вимірі [2]. Глобалізаційні процеси суттєво загострили проблему ухилення від оподаткування та розмивання податкової бази. За наявними оцінками, понад 30 % сукупних прибутків транснаціональних корпорацій у світовому масштабі штучно перерозподіляється до так званих податкових гаваней – юрисдикцій із низьким або номінальним рівнем оподаткування, що призводить до значних втрат бюджетних надходжень країн походження цих прибутків [3].

Найбільш поширеними механізмами розмивання податкової бази є передання прав на нематеріальні активи, зокрема патенти та ноу-хау, до офшорних юрисдикцій, а також штучне завищення внутрішньокорпоративних платежів, таких як роялті та відсотки за внутрішньогруповими кредитами, на користь дочірніх структур, розташованих у юрисдикціях із пільговим податковим режимом. У результаті застосування таких практик значна кількість транснаціональних корпорацій сплачувала вкрай низькі ефективні ставки оподаткування, незважаючи на значні обсяги отриманих прибутків, що спричинило зростання суспільного невдоволення та формування запиту на підвищення справедливості податкових систем [4, с. 1–7]. У цих умовах перед державами постали системні виклики, пов'язані з необхідністю одночасного забезпечення стабільності бюджетних надходжень та збереження конкурентно-нейтральних умов оподаткування за зростаючої мобільності капіталу. За відсутності належної міжнародної координації податкова конкуренція набула деструктивного характеру, оскільки тривале зниження податкових ставок створювало загрозу ерозії податкової бази та послаблення фіскальної і соціально-економічної функцій податків. Усвідомлення зазначених ризиків зумовило активізацію міжнародного співробітництва з початку 2000-х років і до сьогодні, спрямованого на протидію шкідливим податковим практикам та посилення узгодженості податкової політики на глобальному рівні [5].

У результаті посилення міжнародної координації сформувалася сучасна система міжнародного оподаткування, що має складну багаторівневу структуру та поєднує положення міждержавних податкових угод із нормами національних правопорядків. Її функціональне призначення виходить за межі запобігання подвійному оподаткуванню та полягає у забезпеченні стабільного, прозорого й передбачуваного податкового середовища для діяльності транснаціональних корпорацій, а також у підтриманні балансу між фіскальними інтересами держав і потребами глобальної економіки [6]. Формування сучасної міжнародної податкової сис-

теми здійснювалося не лише шляхом укладення міждержавних договорів і конвенцій, а й у процесі поступового накопичення норм рекомендаційного характеру, відомих у науковій доктрині як «м'яке право» (soft law). Зазначене поняття охоплює документи, що не мають обов'язкової юридичної сили, проте справляють істотний вплив на поведінку держав та напрями розвитку їхньої податкової політики. Аналітичні звіти, керівні принципи та методологічні рекомендації, зокрема розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку, набули значення ключових інструментів неформальної гармонізації міжнародних стандартів оподаткування. Саме в межах механізмів «м'якого права» в міжнародному податковому дискурсі закріпилися такі категорії, як трансфертне ціноутворення, економічна присутність, звітність у розрізі країн (country-by-country reporting, CbCR) та інші концепції, які згодом були імplementовані до національних правових систем. Застосування зазначених підходів сприяло підвищенню рівня прозорості, передбачуваності та стабільності фіскальних режимів в умовах посилення глобалізаційних процесів [7, с. 5–9].

В умовах цифрової трансформації світової економіки фіскальні органи держав стикаються з новими складними викликами, пов'язаними з оподаткуванням діяльності цифрових компаній. Такі суб'єкти здатні отримувати значні обсяги прибутків у межах окремих юрисдикцій без наявності податкової реєстрації або матеріальної фізичної присутності на їх території. Зазначені обставини призводять до викривлення розподілу податкового навантаження між учасниками ринку та ставлять під сумнів адекватність традиційних принципів міжнародного оподаткування, сформованих за умов домінування матеріальних факторів виробництва та територіальної локалізації бізнесу [8].

Ефективна модель міжнародного оподаткування в перспективі має ґрунтуватися на принципах тісної міждержавної координації, прозорості податкових процедур та справедливого розподілу податкових зобов'язань між державами. У сучасних умовах посиленої економічної взаємозалежності зазначені засади набувають особливої значущості. Зокрема, питання розподілу податкових прав у цифрову епоху є надзвичайно актуальним, оскільки ставить під сумнів можливість говорити про існування повноцінної міжнародної податкової системи на сьогодні [9, с. 2–13]. У міжнародному податковому дискурсі спостерігаються як суттєві досягнення, зокрема створення Інклюзивної рамки ОЕСР, так і актуальні виклики. Серед останніх особливу значущість зберігає відсутність

консенсусу щодо оподаткування цифрових доходів, що ускладнює формування узгодженої та ефективної системи міжнародного оподаткування. У сучасному міжнародному податковому середовищі поступово сформувалася система принципів, що дозволяє державам координувати свої дії та уникати конфліктів щодо розподілу податкових повноважень.

Одним із ключових механізмів у цьому контексті є компроміс між державою, на території якої формується дохід (країною джерела), та державою податкової резиденції. Відповідно до усталеної практики, країна джерела обмежує своє право на оподаткування з метою запобігання подвійному оподаткуванню, тоді як держава резидентства оподатковує сукупний дохід своїх платників і надає відповідні податкові пільги, заліки або звільнення з урахуванням податків, сплачених за кордоном. Цей підхід часто інтерпретується через так званий принцип вигоди (benefits principle), який передбачає розподіл податкових зобов'язань між державами пропорційно тій вигоді, яку отримує платник у кожній юрисдикції. Наприклад, компанія, що здійснює діяльність у певній державі, користується її інфраструктурою, правовою системою та доступом до ринку; відповідно, справедливим є нарахування частини податків у цій юрисдикції. Подібний принцип відображено у численних двосторонніх податкових угодах [10].

У міжнародному оподаткуванні функціонує низка базових принципів. З огляду на їх ключову роль у формуванні глобального податкового порядку, міжнародну податкову систему доцільно розглядати як багаторівневу структуру. Перший рівень становить національне податкове законодавство, яке визначає коло платників податків та механізми оподаткування, зокрема критерії податкової резидентності, об'єкти оподаткування, податкові ставки й спеціальні режими. Другий рівень охоплює двосторонні податкові договори між державами, спрямовані на узгодження національних податкових вимог з метою запобігання подвійному оподаткуванню та врегулювання юрисдикційних колізій. Типові податкові конвенції встановлюють граничні ставки податку у державі джерела щодо окремих видів пасивних доходів, зокрема дивідендів, процентів і роялті, визначають державу, що має виключне право оподатковувати певні категорії доходів (наприклад, доходи від міжнародних перевезень), а також передбачають механізми взаємної адміністративної допомоги та обміну податковою інформацією між компетентними органами [11]. Третій рівень формують міжнародні багатосторон-

ні ініціативи та стандарти, зокрема Конвенція MLI [12], Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах [13], багатосторонні механізми обміну податковою інформацією, а також рекомендації міжнародних організацій, таких як Керівництво ОЕСР з трансфертного ціноутворення та коментарі до модельних податкових конвенцій ОЕСР і ООН. Сукупно ця багаторівнева система має на меті забезпечити відносно узгоджений підхід до оподаткування в умовах високої мобільності капіталу та доходів між державами.

В умовах глобалізації економічних процесів спостерігається посилення як свідомого ухилення від сплати податків, так і практик агресивного податкового планування. Ухилення від оподаткування зазвичай трактується як навмисне порушення податкового законодавства, що виявляється у приховуванні доходів або поданні недостовірної інформації з метою зменшення податкових зобов'язань. Натомість податкова оптимізація базується на використанні прогалін та неузгодженостей у нормативно-правових актах, що дає змогу формально законними способами, хоча й не завжди з позицій добросовісності, мінімізувати податкові платежі. Попри відмінності у правовій природі, обидва явища призводять до однакового фіскального результату – скорочення доходів державного бюджету. У науковій літературі усталився поділ способів зниження податкового навантаження на правомірні та такі, що прямо порушують вимоги чинного законодавства. Подібна класифікація дає змогу чітко відмежувати легітимні податкові практики від протиправної поведінки суб'єктів господарювання. Відповідні способи охоплюють широкий спектр дій – від законної податкової оптимізації в межах національних норм до навмисного ігнорування або порушення податкових правил [14].

За оцінками провідних міжнародних дослідницьких інституцій, зокрема Міжнародного валютного фонду та мережі Tax Justice Network, щорічні фіскальні втрати держав унаслідок застосування транснаціональними корпораціями схем ухилення від оподаткування та штучного переміщення прибутків до низькоподаткових або безподаткових юрисдикцій сягають близько 480-600 млрд доларів США. Ключовим мотивом таких практик є скорочення податкового навантаження через декларування прибутків у так званих податкових гаванях – юрисдикціях, де ефективні ставки оподаткування не перевищують 10 відсотків. Найбільш відчутними наслідки цих процесів є для країн із низьким і середнім рівнем доходу, які, за різними оцінками, щорічно недоотримують понад

200–300 млрд доларів США податкових надходжень. У багатьох випадках ці втрати перевищують обсяги офіційної міжнародної фінансової допомоги, що надходить до таких держав. З огляду на масштаб національних бюджетів, відповідні втрати мають критичний характер, обмежуючи можли-

вості фінансування базових соціальних послуг та досягнення цілей сталого розвитку [4].

На рис. 1 проілюстровано розподіл офшорного капіталу між країнами за останні 10 років, з якого видно, що він зростає у країнах із середнім і низьким рівнями доходу.

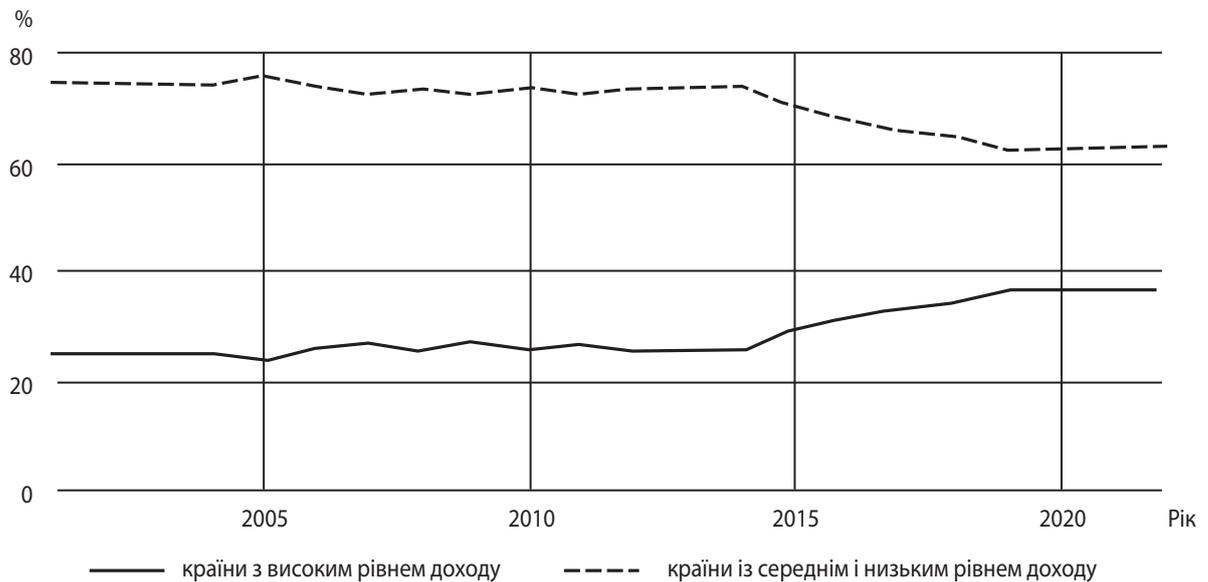

Рис. 1. Розподіл офшорного капіталу між країнами з середнім і низьким рівнями доходу, 2001–2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [15, с. 24].

Ухилення від оподаткування спричиняє як безпосередні, так і опосередковані наслідки для економіки та суспільства. До прямих ефектів належить скорочення доходної частини бюджету. За умов систематичного недовиконання планових показників податкових надходжень уряди змушені або переглядати структуру державних видатків, зокрема скорочувати фінансування освіти, охорони здоров'я чи інфраструктурних проєктів, або вдаватися до компенсаторних заходів, таких як підвищення інших податків чи нарощування державного боргу. У результаті додаткове податкове навантаження може перекидатися на сумлінних платників – легальний бізнес і домогосподарства, які фактично компенсують втрати, спричинені ухиленням.

Непрямі наслідки охоплюють деформацію конкурентного середовища та ерозію довіри до податкової системи. Коли великі корпорації або економічно спроможні індивіди уникають сплати належних податків, менші платники сприймають податкову систему як несправедливу, що знижує їхню готовність до добровільного виконання податкових зобов'язань. У підсумку формується замкнене коло, в межах якого ухилення підриває фіскальну стійкість і принципи податкової справедливості, що зрештою негативно позначається на темпах еконо-

мічного зростання та рівні соціально-економічної нерівності [15, с. 1–8]. Практичні інструменти ухилення від оподаткування характеризуються значною різноманітністю та умовно поділяються на внутрішні й міжнародні. До внутрішніх належать схеми, що реалізуються в межах однієї держави, зокрема приховування доходів і виплата заробітної плати «в конвертах» у межах тіншової економіки, штучне доведення підприємств до банкрутства з метою уникнення податкових зобов'язань, а також контрабанда товарів з метою мінімізації сплати митних платежів і акцизів. Натомість міжнародні механізми пов'язані з транскордонним рухом фінансових ресурсів і використанням відмінностей у податкових режимах та правових системах різних юрисдикцій [15, с. 37–40].

Серед актуальних тенденцій розвитку міжнародного оподаткування особливу увагу привертають зміни у ставках корпоративного та непрямого оподаткування. Протягом останніх десятиліть більшість країн світу суттєво скоротили ставки податку на прибуток підприємств, активно долучаючись до глобальної податкової конкуренції за залучення мобільного капіталу та інвестицій. Як ілюструє рис. 2, у період з 1980 по 2023 рік спостерігалася стійка тенденція до поступового

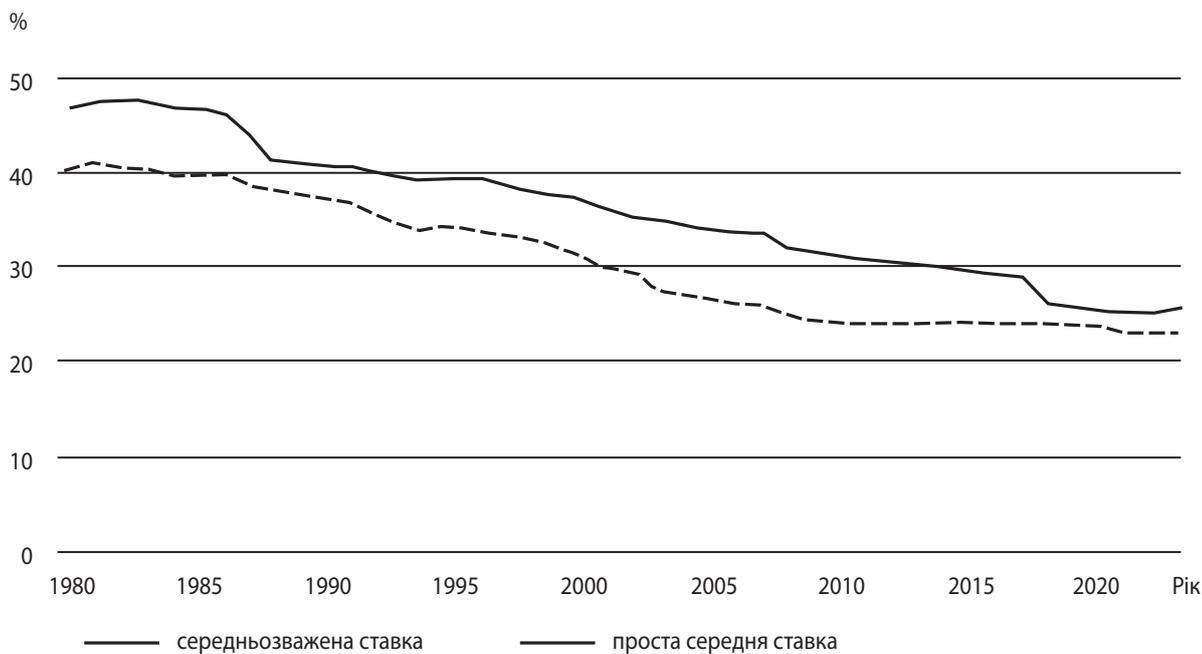

Рис. 2. Середня ставка корпоративного податку в світі (просте середнє та середнє зважене по ВВП), за період 1980–2020 рр.

Джерело: [17].

зниження середніх світових ставок корпоративного податку [16]. Так, у 1980 році середньозважена світова ставка податку на прибуток підприємств перевищувала 40 %, тоді як середня (незважена) ставка становила близько 45 %. Станом на 2023 рік обидва показники скоротилися майже вдвічі – до 25,7 % для зваженої ставки та приблизно 23,5 % для середньої. Найбільш інтенсивне зниження ставок припало на період 2000–2015 років, коли багато країн одночасно зменшували податкове навантаження, намагаючись підвищити свою інвестиційну привабливість для транснаціональних корпорацій через формування сприятливого фіскального середовища. Саме в цей період поширилася так звана «гонка донизу» у сфері корпоративного оподаткування. Починаючи з 2017 року спостерігається відносна стабілізація: темпи зниження ставок уповільнилися, а динаміка показників на графіку набула більш згладженого характеру. Частково це зумовлено реалізацією міжнародних ініціатив, зокрема Плану дій BEPS та запровадженням глобального мінімального податку в межах Pillar Two, спрямованих на обмеження шкідливої податкової конкуренції та встановлення мінімального рівня ефективного оподаткування.

Отже, протягом окресленого періоду середній світовий рівень оподаткування прибутку підприємств зменшився майже вдвічі. Цей процес мав загальносвітовий характер, поширюючись як на економічно розвинені держави,

так і на країни з ринками, що формуються. Згідно з оцінками ОЕСР, за останні двадцять років скорочення ставок податку на прибуток корпорацій відбулося в більшості з 94 країн, включених до аналізу. У результаті глобальної «гонки донизу» спостерігається суттєве зближення національних ставок корпоративного оподаткування на значно нижчому рівні порівняно з попередніми десятиліттями. Водночас повної гармонізації досягнуто не було, що зумовлює збереження помітних відмінностей між податковими системами окремих країн.

Як показано в табл. 1, загалом більшість провідних економік світу встановили ставки податку на прибуток підприємств у межах 20–30 %. Виняток становлять окремі держави з підвищеним рівнем оподаткування (зокрема Аргентина та Бразилія), а також кілька низькоподаткових юрисдикцій, де номінальні ставки залишаються на відносно низькому рівні (Саудівська Аравія, Російська Федерація – 20 %). Важливим переломним моментом у глобальній податковій конкуренції стала податкова реформа у США 2017 року, в межах якої ставка корпоративного податку була знижена з 35 % до 21 %, що додатково сприяло зменшенню світового середнього показника. Водночас останні зміни, зокрема підвищення ставки у Великій Британії та запровадження корпоративного податку на рівні 9 % в Об'єднаних Арабських Еміратах з 2023 року, свідчать про ймовірне завершення етапу безперервного зниження ставок КП. Частко-

Зміни ставки корпоративного податку в країнах G20, (1990-ті – 2009 – 2023 рр.), %

Країна:	1990-ті рр.	2009 р.	2023 р.
Аргентина	33	35	35
Австралія	39	30	30
Бразилія	34	34	34
Канада	38	30	26,5
Китай	33	25	25
Франція	37,8	33,3	25
Німеччина	50	29,8	29,8
Індія	46	33	30
Індонезія	30	28	22
Італія	52,2	27,5	24
Японія	50	39,5	30
Мексика	35	30	30
Південна Корея	27,5	22	25
росія	35	20	20
Саудівська Аравія	45	20	20
Туреччина	46	20	25
Велика Британія	34	28	25
США (федеральний)	35	35	21

Джерело: складено автором за матеріалами [16; 18].

во це пояснюється реалізацією глобальної домовленості щодо мінімального податку на рівні 15 %, у межах якої держави дедалі чіткіше усвідомлюють обмежену ефективність подальшого зниження ставок нижче визначеного порогу [19]. Водночас непрямі податки – насамперед податок на додану вартість та акцизи – демонструють значно вищий рівень міждержавної диференціації.

Непряме оподаткування відіграє ключову роль у формуванні бюджетних доходів, особливо в країнах із обмеженими можливостями адміністрування прямих податків. Зараз ПДВ запроваджено більш ніж у 160 державах світу, зокрема у всіх країнах – членах ОЕСР, за винятком США [20]. У країнах Європейського Союзу стандартні ставки ПДВ коливаються в діапазоні від 17 % у Люксембурзі до 27 % в Угорщині, при середньому рівні близько 21 % [21]. У державах G20 стандартні ставки непрямих податків також суттєво відрізняються між собою. У більшості країн, що застосовують ПДВ або аналогічні податки на споживання, базові ставки перебувають у межах 10–25 %, тоді як у США замість ПДВ використовується податок із продажів, ставки якого встановлюються на рівні штатів і місцевих громад та характеризуються значною фрагментацією. Така модель ускладнює тран-

скордонне порівняння податкового навантаження, але водночас відображає альтернативний підхід до оподаткування споживання.

Загалом, на відміну від корпоративного податку, де внаслідок багаторічної податкової конкуренції відбулося певне зближення номінальних ставок, непрямі податки зберігають високу ступінь національної специфіки. Це зумовлено як різними соціально-економічними пріоритетами держав, так і прагненням урядів забезпечити стабільні бюджетні надходження за умов зростаючої мобільності капіталу та складності адміністрування прямих податків. Стандартні ставки ПДВ у державах G20 (з урахуванням того, що в США замість ПДВ використовуються податок з продажів) наведено в табл. 2.

З табл. 2 видно, що у більшості розвинених країн базова ставка податку на додану вартість перебуває на рівні близько 20 %. Водночас у багатьох державах застосовуються пільгові ставки для соціально значущих товарів і послуг, зокрема продуктів харчування, лікарських засобів і книжкової продукції, тоді як для решти товарів і послуг діє єдина стандартна ставка. Сполучені Штати Америки є єдиною великою економікою, у якій ПДВ не запроваджено; замість нього стягується податок з роздрібних продажів, що встановлюється на рівні

Стандартні ставки ПДВ / GST у країнах G20 (1990-ті – 2009 – 2023 рр.), %

Країна	1990-ті	2009	2023
Аргентина	18	21	21
Австралія	–	10	10
Бразилія	~15	~17	~17 (середній рівень)
Канада (GST)	7	5	5 (федеральний GST)
Китай	17	17	13
Франція	18,6	19,6	20
Німеччина	14	19	19
Індія (GST)	–	–	18 (середня ставка GST)
Індонезія	10	10	11
Італія	19	20	22
Японія	3	5	10
Мексика	10	15	16
Республіка Корея	10	10	10
росія	20	18	20
Саудівська Аравія	–	–	15 (запроваджено у 2018 р.)
ПАР (Південна Африка)	10	14	15
Туреччина	15	18	18
Велика Британія	17,5	15	20
США	немає	немає	немає ПДВ (~7 % податок з продажу, на рівні штатів)

Джерело: складено автором за матеріалами [22].

штатів і в середньому становить близько 7 %. Для країн, що розвиваються, типовими є відносно вищі ставки ПДВ (переважно у межах 15–18 %) та значна фіскальна залежність бюджетів від цього податку.

Структура податкових надходжень суттєво відрізняється залежно від рівня економічного розвитку країни. У розвинених державах основну частку доходів бюджету формують прямі податки, зокрема податок на прибуток і податок на доходи фізичних осіб, тоді як у країнах, що розвиваються, домінують непрямі податки. Так, у США податки на споживання забезпечують лише 17 % сукупних податкових надходжень, що є найнижчим показником серед країн ОЕСР, тоді як середній рівень по ОЕСР становить 28 %. Натомість у Чилі частка податків на споживання досягає 53 %, що є одним із найвищих показників у світі [20].

У країнах Європейського Союзу непрямі податки в середньому формують близько третини бюджетних доходів [21]. Україна належить до групи держав із надзвичайно високою роллю непрямого оподаткування: у 2021 році надходження від ПДВ становили майже 48 % доходів державного бюджету, акцизні податки – ще близько 15 %, тоді

як частка податку на прибуток підприємств обмежувалася 13,5 %. Така структура пояснюється відносно вузькою базою прямих податків та значними масштабами тіньової економіки [23]. До переваг непрямих податків належить їхня відносна стабільність, оскільки вони менш чутливі до коливань економічної кон'юнктури та фінансових результатів діяльності підприємств. Водночас вони мають істотні недоліки, зокрема регресивний характер оподаткування та можливий інфляційний ефект у разі підвищення ставок [24]. У зв'язку з цим уряди прагнуть до оптимального поєднання прямих і непрямих податків, забезпечуючи достатній рівень бюджетних надходжень і водночас мінімізуючи негативний вплив на соціально вразливі групи населення та споживчий попит.

Загалом основні сучасні тенденції у сфері міжнародного оподаткування, які фіксують експерти й міжнародні організації (ООСР, МВФ, ЄС та ін.), можна охарактеризувати таким чином:

1. Подолання бази оподаткування та виведення прибутку (BEPS), в тому числі концентрація на боротьбі з агресивним плануванням та штучним перенесенням прибутків у юрисдикції з низьким оподаткуванням

та реалізація послідовних стандартів BEPS у законодавствах різних країн [25].

2. «Податок на цифрову економіку», тобто введення спеціальних податків для глобальних цифрових платформ (так звані DST – Digital Services Taxes) та узгодженість міжнародних підходів до оподаткування цифрових послуг у рамках переговорів під егідою ОЕСР [26].
3. Мінімальний глобальний корпоративний податок, а саме впровадження міжнародної норми про мінімальну ставку оподаткування для транснаціональних корпорацій (прагнення до встановлення глобального мінімуму, щоб зменшити податкову конкуренцію) [27].
4. Підвищена прозорість і звітність, яка передбачає обов'язковий обмін інформацією про бенефіціарних власників компаній та фінансові потоки, а також посилення вимог до трансферного ціноутворення та Country-by-Country Reporting (CbCR) [28].
5. Зміна податкових ставок, в тому числі перегляд податкових ставок у відповідь на економічні виклики (реcesії, пандемії) та зростання ролі податків на споживання та непрямих податків у деяких державах [29].
6. Податки на вуглець та екологічне оподаткування, а саме введення/розширення екологічних податків (наприклад, на вуглецеві викиди), які стають частиною податкової політики з метою скорочення вуглецевого сліду [30].
7. Податки на майно та нерухомість, тобто спостерігається посилений інтерес до оподаткування нерухомості як інструмента вирівнювання соціальних нерівностей та запобігання спекуляціям [31].
8. Податкові стимули для інвестицій у R&D, а саме широке використання податкових кредитів та пільг для стимулювання інноваційної діяльності, зокрема R&D та «зелених» технологій [32].
9. Цифровізація адміністрування податків, яка відбувається шляхом активного впровадження електронного обміну даними, автоматичного врегулювання (API), штучного інтелекту для виявлення ухилення та оптимізації адміністрування [33].
10. Врахування соціальних та екологічних цілей у податковій політиці, тобто інтеграція соціальних аспектів (боротьба з нерівністю) і сталого розвитку у фіскальні стратегії [34].

ВИСНОВКИ

Сучасний етап розвитку міжнародного оподаткування характеризується глибокою трансформацією, зумовленою процесами глобалізації, цифровізації економіки та зростанням мобільності капіталу. Ключовим вектором реформ є посилення координації податкової політики між державами з метою протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків транснаціональних корпорацій до низькоподаткових юрисдикцій. Реалізація ініціатив ОЕСР у межах проекту BEPS, зокрема запровадження дворівневої моделі міжнародної податкової реформи (Pillar One та Pillar Two), свідчить про поступовий перехід від податкової конкуренції до елементів глобального податкового узгодження. Важливою тенденцією є адаптація податкових систем до умов цифрової економіки, що передбачає перегляд традиційних принципів податкової присутності та перерозподіл прав оподаткування на користь країн, де формується споживчий ринок. Паралельно зростає значення прозорості та обміну податковою інформацією, зокрема через механізми звітності за країнами та розкриття інформації про бенефіціарних власників, що сприяє зниженню рівня податкових зловживань. Окреме місце в сучасній міжнародній податковій політиці посідає екологічне оподаткування, включно з упровадженням вуглецевих податків і механізмів прикордонного коригування викидів, які дедалі частіше розглядаються як інструмент досягнення цілей сталого розвитку. Загалом сучасні тенденції міжнародного оподаткування відображають прагнення поєднати фіскальну ефективність із принципами справедливості, прозорості та глобальної відповідальності, що формує нову парадигму податкових відносин у світовій економіці. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Sarfo N. A. How the OECD became the world's tax leader // Forbes. Tax Notes. URL: <https://www.forbes.com/sites/taxnotes/2020/08/11/how-the-oecd-became-the-worlds-tax-leader/>
2. Devereux M., Lockwood B., Redoano M. Is there a «race to the bottom» in corporate taxes? 2003. P. 1–5. URL: https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/csgr/research/keytopic/race/lockwood_overview_may03.pdf
3. Tørsløv T., Wier L., Zucman G. Close to 40% of multinational profits are shifted to tax havens each year. URL: <https://missingprofits.world>
4. Garcia-Bernardo J., Janský P. Profit shifting of multinational corporations worldwide. SSRN. 2023. 92 с. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4435224
5. Baseerosion and profit shifting (BEPS) // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>

- <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>
6. Avi-Yonah R. S. International tax law // Michigan Law School Scholarship Repository, 2004. 27 p. URL: https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=law_econ_archive
 7. Vega A. International governance through soft law: the case of the OECD transfer pricing guidelines. *SSRN electronic journal*. 2012. No. 5. P. 34. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2100341
 8. Avi-Yonah R. International taxation, globalization, and the economic digital divide. *Journal of international economic law*. 2023. Vol. 26. No. 1. P. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgac068>
 9. Schön W. Is there finally an international tax system? *Working paper of the max planck institute for tax law and public finance*. 2021. No. 15. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3922687
 10. López E. E. The renaissance of the benefit principle for the 21st century international tax reform // Kluwer International Tax Blog. URL: <https://kluwertaxblog.com/2020/01/30/the-renaissance-of-the-benefit-principle-for-the-21th-century-international-tax-reform/>
 11. Transfer pricing // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/transfer-pricing.html>
 12. BEPS multilateral instrument // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/beps-multilateral-instrument.html>
 13. Convention on mutual administrative assistance in tax matters // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/convention-on-mutual-administrative-assistance-in-tax-matters.html>
 14. Єніна А. Аналіз причин, що впливають на ухилення від сплати податків. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Т. 31. С. 11–125. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/20.pdf
 15. Global tax evasion report 2024 / A. Alstadsæter та ін. // EU Tax Observatory, 2024. 90 с. URL: <https://www.taxobservatory.eu/publication/global-tax-evasion-report-2024/>
 16. Enache C. Corporate tax rates around the world, 2023. // Tax Foundation. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2023/>
 17. Enache C. Corporate tax rates around the world, 2024 // Tax Foundation. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2024/>
 18. Corporate tax rates table // KPMG. URL: <https://kpmg.com/dk/en/home/insights/2016/11/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>
 19. Tax challenges arising from digitalisation – report on pillar two blueprint. Париж : OECD Publishing, 2020. 246 с. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-challenges-arising-from-digitalisation-report-on-pillar-two-blueprint_abb4c3d1-en.html
 20. How do state and local alcohol taxes work? // Tax Policy Center. URL: <https://taxpolicycenter.org/briefing-book/how-do-state-and-local-alcohol-taxes-work>
 21. Bird R. M. Value-Added taxes in developing and transitional countries: lessons and questions. 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/4983766_Value-Added_Taxes_in_Developing_and_Transitional_Countries_Lessons_and_Questions
 22. Consumption tax trends // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/publications/consumption-tax-trends_19990979.html
 23. Доходи зведеного бюджету // Міністерство Фінансів України, 2021. 26 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/zvit_2021.pdf
 24. Keen M. VAT, tariffs, and withholding: border taxes and informality in developing countries. *Imf working papers*. 2007. С. 30. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/VAT-Tariffs-and-Withholding-Border-Taxes-and-Informality-in-Developing-Countries-21122>
 25. Addressing Base Erosion and Profit Shifting // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/addressing-base-erosion-and-profit-shifting-9789264192744-en.htm>
 26. Tax challenges arising from the digitalisation of the economy (Pillar One) // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-pillar-one-blueprint.pdf>
 27. Global Minimum Tax // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/global-minimum-tax.html>
 28. Tax transparency and international co-operation. OECD Publishing // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/en/topics/tax-transparency-and-international-co-operation.htm>
 29. Tax Policy Reforms 2025: OECD and Selected Partner Economies. OECD Publishing, 11 September 2025 // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-policy-reforms-2025_de648d27-en/full-report/tax-policy-reforms_c57e058c.html
 30. Effective Carbon Rates 2025: Recent Trends in Taxes on Energy Use and Carbon Pricing. OECD Publishing, 13 November 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/a5a5d71f-en>
 31. Housing Taxation in OECD Countries. OECD Tax Policy Studies, No. 29, OECD Publishing, Paris, 21 July 2022. DOI: 10.1787/03dfe007-en

32. Tax incentives for research and development: Corporate Tax Statistics 2025. OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/corporate-tax-statistics-2025_6a915941-en/full-report/tax-incentives-for-research-and-development_f4dc0c8c.html
33. Tax Administration Digitalisation and Digital Transformation Initiatives: Data management and digital transformation in tax administrations. OECD Publishing, June 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/tax-administration-digitalisation-and-digital-transformation-initiatives_87f43a78.htm
34. Tax policy // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/tax-policy.html>

REFERENCES

- Alstadsæter A. & et al. (2024). *Global tax evasion report 2024*. EU Tax Observatory. <https://www.taxobservatory.eu/publication/global-tax-evasion-report-2024/>
- Avi-Yonah R. S. (2004). International tax law. *Michigan Law School Scholarship Repository*, 27. https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=law_econ_archive
- Avi-Yonah R. (2023). International taxation, globalization, and the economic digital divide. *Journal of international economic law*, 1(26), 101–109. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgac068>
- Bird R. M. (2005). Value-Added taxes in developing and transitional countries: lessons and questions. https://www.researchgate.net/publication/4983766_Value-Added-Taxes-in-Developing-and-Transitional-Countries-Lessons-and-Questions
- Devereux M., Lockwood B. & Redoano M. (2003). Is there a «race to the bottom» in corporate taxes? 1–5. https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/csg/research/keytopic/race/lockwood_overview_may03.pdf
- Enache C. (2024). Corporate tax rates around the world, 2024. *Tax Foundation*. <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2024/>
- Enache C. (2023). Corporate tax rates around the world, 2023. *Tax Foundation*. <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2023/>
- Garcia-Bernardo J. & Janský P. (2023). Profit shifting of multinational corporations worldwide. *SSRN*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4435224
- Keen M. (2007). VAT, tariffs, and withholding: border taxes and informality in developing countries. *Imf working papers*, 30. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/VAT-Tariffs-and-Withholding-Border-Taxes-and-Informality-in-Developing-Countries-21122>
- KPMG. (2016). Corporate tax rates table. <https://kpmg.com/dk/en/home/insights/2016/11/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>
- López E. E. (2020, January 30). The renaissance of the benefit principle for the 21st century international tax reform. *Kluwer International Tax Blog*. <https://kluwertaxblog.com/2020/01/30/the-renaissance-of-the-benefit-principle-for-the-21th-century-international-tax-reform/>
- Ministerstvo Finansiv Ukrainy (2021). *Dokhody zvedeno-ho biudzhetu* [Consolidated budget revenues]. Ministerstvo Finansiv Ukrainy. https://mof.gov.ua/storage/files/zvit_2021.pdf
- OECD Publishing (2020). *Tax challenges arising from digitalisation – report on pillar two blueprint*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/tax-challenges-arising-from-digitalisation-report-on-pillar-two-blueprint_abb4c3d1-en.html
- OECD Publishing (2025). *Effective Carbon Rates 2025: Recent Trends in Taxes on Energy Use and Carbon Pricing*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/a5a5d71f-en>
- OECD Publishing (2025). *Tax incentives for research and development: Corporate Tax Statistics 2025*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/corporate-tax-statistics-2025_6a915941-en/full-report/tax-incentives-for-research-and-development_f4dc0c8c.html
- OECD Publishing (2025). *Tax Administration Digitalisation and Digital Transformation Initiatives: Data management and digital transformation in tax administrations*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/tax-administration-digitalisation-and-digital-transformation-initiatives_87f43a78.htm
- OECD Publishing / Organisation for Economic Co-operation and Development (2025). *Tax Policy Reforms 2025: OECD and Selected Partner Economies*. OECD Publishing / Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/en/publications/tax-policy-reforms-2025_de648d27-en/full-report/tax-policy-reforms_c57e058c.html
- OECD Publishing / Organisation for Economic Co-operation and Development. *Tax transparency and international co-operation*. OECD Publishing / Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd-ilibrary.org/en/topics/tax-transparency-and-international-co-operation.htm>
- OECD Tax Policy Studies, OECD Publishing, Paris (2022). *Housing Taxation in OECD Countries*. OECD Tax Policy Studies, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/03dfe007-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. *Global Minimum Tax*. <https://www.oecd.org/en/topics/global-minimum-tax.html>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. *Tax challenges arising from the digitalisation of the economy (Pillar One)*. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org/en/topics/global-minimum-tax.html>

org/tax/beps/tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-pillar-one-blueprint.pdf

Organisation for Economic Co-operation and Development. *Addressing Base Erosion and Profit Shifting*. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org/tax/beps/addressing-base-erosion-and-profit-shifting-9789264192744-en.htm>

Organisation for Economic Co-operation and Development. Tax policy. <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/tax-policy.html>

Organisation for Economic Co-operation and Development. *Consumption tax trends*. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/en/publications/consumption-tax-trends_19990979.html

Organisation for Economic Co-operation and Development. Convention on mutual administrative assistance in tax matters. <https://www.oecd.org/en/topics/convention-on-mutual-administrative-assistance-in-tax-matters.html>

Organisation for Economic Co-operation and Development. BEPS multilateral instrument. <https://www.oecd.org/en/topics/beps-multilateral-instrument.html>

Organisation for Economic Co-operation and Development. Transfer pricing. <https://www.oecd.org/en/topics/transfer-pricing.html>

Organisation for Economic Co-operation and Development. Base erosion and profit shifting (BEPS). <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>

Sarfo N. A. (2020, August 11). How the OECD became the world's tax leader. *Forbes. Tax Notes*. <https://www.forbes.com/sites/taxnotes/2020/08/11/how-the-oecd-became-the-worlds-tax-leader/>

Schön W. (2021). Is there finally an international tax system? *Working paper of the max planck institute for tax law and public finance*, 15. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3922687

Tax Policy Center. How do state and local alcohol taxes work?. <https://taxpolicycenter.org/briefing-book/how-do-state-and-local-alcohol-taxes-work>

Tørsløv T., Wier L. & Zucman G. Close to 40% of multinational profits are shifted to tax havens each year. <https://missingprofits.world>

Vega A. (2012). International governance through soft law: the case of the OECD transfer pricing guidelines. *SSRN electronic journal*, 5, 34. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2100341

Yenina A. (2019). Analiz prychnyn, shcho vplyvaiut na ukhlyennia vid splaty podatkov [Analysis of the causes affecting tax evasion]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, 31, 11–125. http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/20.pdf

Стаття надійшла до редакції / Received: 09.01.2026 р.
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 23.01.2026 р.
Оприлюднено / Published: 25.02.2026 р.